

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Валентина Миколаївна Богута,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання
Полтавського національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка*

Анотація. На основі аналізу та узагальнення практичного досвіду реалізації навчальної дисципліни «Педагогічна творчість» у статті висвітлено систему підготовки майбутніх педагогів – освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 013 Початкова освіта – до реалізації завдань концепції Нової української школи. Представлено змістовий компонент практичних занять із наведенням прикладів їх реалізації студентами відповідно до очікуваних результатів навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти.

Ключові слова: педагогічна творчість, освітні результати, студенти педагогічних спеціальностей, завдання творчого характеру.

Abstract. The process of formation, development and self development of individuals pedagogical interaction is provided by creating conditions for shaping educated and creative personalities, realization and self-realization his native makings and opportunities in the education process. Based on analysis and generalization of practical experience introducing into a preparation process for future teachers «Bachelors» education degree in specialty 013 Elementary education, academic discipline «Pedagogical creativity» the article is highlights a modern teacher's preparation system in the implementation of targets concept New Ukrainian School. There is presented the knowledge content of practical exercises with examples their implementation by students according to the expected learning outcomes (competences), which should be mastered by the higher education applicant.

Key words: Pedagogical creativity, education results, students of pedagogical specialties, creative tasks.

PREPARATION OF A MODERN PRIMARY SCHOOL TEACHER FOR THE IMPLEMENTATION OF THE OBJECTIVES OF THE CONCEPT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Valentyna Bohuta

Національне відродження школи унеможлиблюється без вирішення завдань щодо формування соціально-активної особистості та створення сприятливих умов для розвитку її творчих можливостей, що залежить від професійної компетентності вчителя, рівня його освіти та загальної культури, здатності до творчої діяльності з реалізацією в ній особистісних якостей.

Актуальність проблеми знайшла своє відображення у наукових дослідженнях вітчизняних учених, зокрема, загальні питання формування творчої особистості досліджували Л. Виготський, Г. Костюк, В. Крутецький, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн та інші; сутність творчої діяльності, її етапи, методи навчання – А. Алексюк, В. Бондар, О. Лук, А. Матейко, В. Оніщук, В. Роменець, В. Розумовський, О. Рудницька, О. Савченко, Л. Чорна та інші; специфікою творчих здібностей переймалися І. Бех, В. Андреев, Д. Богоявленська, Л. Божович, С. Діденко, В. Загвязинський, О. Матюшкін, В. Моляко, В. Рагозіна, В. Рибалка, С. Сисоєва та інші. Неодноразово у науковому середовищі підкреслювалася думка, що формування здібностей є керованим психолого-педагогічним процесом, який впливає на мотивацію творчої діяльності (О. Дусавицький, О. Киричук, Л. Руденко, К. Стецюк, М. Татаренко), пізнавальні інтереси (Н. Бібік, Т. Чепурна, Г. Щукіна), загальнонавчальні уміння (О. Грушко, Н. Каневська, Н. Підгорна, М. Роговенко, О. Савченко).

Педагогічна творчість займає особливе місце серед різних видів творчості, оскільки саме вона визначає вектори динамічного розвитку всіх творчих процесів людства. Носієм педагогічної творчості є вчитель, який стоїть біля витоків формування у особистості креативності як інтегральної якості, що об'єднує спрямованість й мотиви, творчі уміння й психічні процеси, характерологічні якості особистості, які забезпечують людині успіх у творчості. Однак, варто підкреслити, що педагоги не завжди приділяють належну увагу діяльності з розкриття творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку, тому креативні можливості учнів початкової школи часто залишаються не реалізованими у повній мірі. У суспільному вимірі це призводить до

втрати потенційно творчих людей, в особистісному – до нездатності творчо мислити, проявляти ініціативу тощо. Зважаючи на вищевикладене, **метою** статті є розкрити систему підготовки майбутніх педагогів, студентів спеціальності 013 Початкова освіта, до реалізації завдань концепції Нової української школи (на прикладі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка).

На підтвердження правильності зроблених нами висновків свідчать результати власного дослідження, зокрема, використання навчально-творчих завдань як форми організації змісту навчального матеріалу та його вплив на рівень формування творчих здібностей учнів початкових класів. Отже, згідно власних досліджень, задачі на виявлення протиріч та проблемне бачення використовуються вчителями більше у першому класі (16,4%) з поступовим зменшенням їх у наступних класах. У процесі вирішення таких задач молодші школярі вчаться долати труднощі, розв'язуючи протиріччя між набутими знаннями протягом життя та вимогами задачі, виявляючи нові елементи знань, засоби оперування ними, оволодівають методами пізнання. Як наслідок, це розширює їх можливості при вирішенні у подальшому нових, більш складних задач, служить опорою для пошуку шляхів розв'язання та формує здатність до дослідницької діяльності. Вибір задач, як стверджують респонденти, залежить від змісту навчального предмета та індивідуального обсягу знань учня. Більше ніж задачі на проблемне бачення вчителі використовують у першому класі задачі на прогнозування (20,0%), адже вміння висувати оригінальні ідеї формує вміння вийти за межі правил, розвиває уяву, пошуково-перетворюючий стиль мислення та здатність до подолання інерції мислення.

Разом з тим, вчителі широко застосовують задачі на розробку алгоритмічних і евристичних розпоряджень (16,5%), обґрунтовуючи це тим, що на початковому етапі навчання учням важливо сформувати вміння аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію, адже бачення складових частин будь-чого, виділення головного та, на цій основі, здатність робити висновки, у подальшому стане запорукою успішного вирішення нових навчальних та життєвих завдань.

Широко застосовуються у першому класі естетичні задачі (16,4%): написання загадок та віршів, малювання та ліплення по пам'яті або за образним сприйняттям. Молодші школярі люблять та виконують їх, за словами респондентів, із задоволенням. На слухну

думку С. Сисоєвої, задачі цього типу розвивають уяву та фантазію, абстрактне мислення, що є складовими творчої особистості [9, с. 193]. Однак, цілеспрямовані задачі на розвиток фантазії та уяви, що передбачають використання у навчальному процесі просторових задач з описання явищ, їх наслідків та передумов (наприклад, «Що б могло статися, якби дерева вмiли літати?») використовуються вчителями не виправдано рідко (1,4%). Згодом, їх частка поступово збільшується і у четвертому класі складає вже 11,6%.

У другому класі зростає відсоток використовуваних вчителями задач з відсутністю повної вихідної інформації (8,7%), задачі на оптимізацію (6,5%) та рецензування (5,1%), логічні задачі (4,6%), задачі на складання протилежних задач (5,6%). В той же час, зменшується навантаження на задачі проблемного бачення (10,2%), прогнозування (15,4%), розробку алгоритмічних і евристичних розпоряджень (12,2%). Нажаль, естетичні задачі з кожним наступним класом стають менш пріоритетні для вчителів. Натомість, саме вони розвивають асоціативність пам'яті та пошуково-перетворюючий стиль мислення, що є підґрунтям розвитку творчих здібностей молодших школярів.

У третьому та четвертому класах тенденція, що простежувалася з другого класу зберігається: вчителі початкових класів віддають перевагу навчально-творчим задачам, що сприяють формуванню здатності до дослідницької діяльності (задачі на оптимізацію (12,5%), логічні задачі (11,6%)); вмінню аналізувати, інтегрувати та синтезувати інформацію (логічні задачі (11,6%), задачі на рецензування (10,3%)); стимулюють готовність та точність пам'яті (задачі на рецензування (10,3%), задачі на складання протилежних задач (12,4%)); формування пошуково-перетворюючого стилю мислення (задачі на складання протилежних задач (12,4%), задачі на оптимізацію (12,5%). Разом з тим, спеціальні дослідницькі задачі та задачі на винахідливість, респонденти намагаються не використовувати у навчальній діяльності початкової школи і, як наслідок, виключають із арсеналу способів формування творчих здібностей молодших школярів [1].

Варто зазначити, що одним із головних напрямів гуманізації сучасної освіти є спрямування навчального процесу на формування, розвиток і саморозвиток суб'єктів педагогічної взаємодії. Важливість цієї тези підкреслюється в Державній національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), де одним із стратегічних завдань виділено – створення умов для формування

освіченої й творчої особистості, реалізації та самореалізації його природних задатків і можливостей в освітньому процесі [4]. З огляду на очевидну значимість окресленого питання, варто звернути увагу на концепцію Нової Української школи, серед ключових компонентів формули якої є «умотивований вчитель, який має свободу творчості й розвивається професійно» [3, с. 13]. На слушну думку О. Сисоєвої «педагогічна творчість» – це процес особистісної та професійної реалізації та самореалізації педагога у професійно-педагогічній діяльності [5, с. 97], тому, цілком логічним бачиться те, що сутність, специфіка, ознаки та риси педагогічної творчості виявляються в особистісно орієнтованій розвивальній взаємодії суб'єктів навчально-виховного процесу.

У контексті зазначеного набуває важливого значення фундаментальна професійно-педагогічна підготовка вчителя до педагогічної творчості відповідно до критеріїв: формування умінь раціоналізації та модернізації змісту, форм, методів та засобів навчально-виховного процесу у світлі реформування освіти, зокрема з метою розвитку творчих можливостей учнів; комплексне і варіантне використання в професійній діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок; бачення нової проблеми у зовнішнє знайомій ситуації, знаходження варіантних шляхів її вирішення; застосування науково-доказового вибору дій у конкретній педагогічній ситуації; проведення систематичного самоаналізу професійної діяльності, науково-дослідницької роботи з творчого узагальнення власного досвіду та досвіду своїх колег; володіння формами і методами управління творчою навчальною діяльністю учнів з метою розвитку їх творчих можливостей; реалізація на практиці принципів педагогіки співробітництва; прояв гнучкості при виборі оптимального управлінського рішення у нестандартних (особливо конфліктних) ситуаціях; оригінальне конструювання навчально-виховного процесу.

Вирішення означеної вище проблеми у ПНПУ імені В. Г. Короленка здійснюється, насамперед, через змістовий компонент підготовки студентів освітнього ступеня «бакалавр» зі спеціальності 013 Початкова освіта, а саме – введення до навчального плану обов'язкової дисципліни «Педагогічна творчість» [2]. Очікувані результати навчання з цієї дисципліни передбачають: засвоєння **знань** сучасних теоретичних основ творчої діяльності та специфіки педагогічної творчості вчителя, формування **умінь** застосовувати сучасні технології планування творчої навчальної діяльності учнів, використовувати педагогічну техніку

та прийоми професійно-педагогічного самовдосконалення з метою організації колективної творчої діяльності, володіти методами вивчення індивідуальних особливостей перебігу пізнавальних процесів учнів початкової школи та стратегії їх урахування в процесі творчої діяльності, уміння моделювати процес навчання молодших школярів з певного предмету (розробляти проекти уроків та їхні фрагменти, методика роботи над окремими видами завдань, створювати методика підготовчої роботи, ознайомлення та формування уявлень, вмінь та навичок з метою опанування учнями певних елементів змісту програми на основі творчої співпраці); навички здійснювати контроль і оцінювання навчальних досягнень учнів згідно з критеріями оцінювання творчої діяльності, аналізувати соціально та особистісно значущі світоглядні проблеми творчої співпраці, приймати рішення на основі сформованих ціннісних орієнтацій.

До змісту навчальної дисципліни «Педагогічна творчість» включено теми, які розкривають сутність поняття «педагогічна творчість вчителя», його специфіку, мету й особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя в сучасних умовах духовного відродження суспільства, висвітлюють необхідність творчого характеру професійної діяльності вчителя, тлумачать категоріально-понятійний апарат, закони й принципи творчої діяльності; знайомлять з основними напрямками сучасних досліджень феномену, стадіями творчого розвитку особистості та структура творчої особистості як психолого-педагогічної проблеми, з основними умовами оптимальної побудови процесу навчання на засадах творчості тощо.

Для повнішого розуміння психолого-педагогічних закономірностей навчання, виховання й творчого розвитку молодших школярів, студенти під час практичних занять:

– беруть участь у педагогічному рингу «Педагогічна творчість. У чому її суть?»: дискусія у формі акваріума на теми «Портрет творчого вчителя» (1 раунд), «Що заважає вчителю творити?» (2 раунд), «Що спонукає вчителя творити?» (3 раунд).

– креативно презентують сутність законів творчості (педагогічної розвиваючої взаємодії, фасилітаційного режиму педагогічного впливу, взаємозумовленості розвитку суб'єктів педагогічного процесу, неперервної творчої реалізації та самореалізації особистості). До прикладу, презентація у віршованій формі:

Бути вчителем так легко на цім білім світі,
Він завжди усім розкаже, що і як робити,
Діточок малих навчить він читати й писати,
Але зовсім їх не просто творчо розвивати.
Щоб могли вони чудово шити і в'язати,
Малювати на мольберті і вірші писати,
Щоб роки дитячі власні щасливії мали
Із веселкою та радістю їх завжди в'язали.
Довго наші науковці думали-гадали,
Як створити ті закони, щоб відповідали
Всім вимогам й принципам науки нової
Педагогіки творчості – зовсім не легкої.
Довго вони думали...
Думали, творили, всі питання й запити все ж задовольнили.
Час настав і нам студентам їх потрактувати
Та не просто так, банально,
А творчо представляти.
Довго думки позбиравши по всьому гуртожитку
І відкинувши ідеї буденного вжитку
До трактування закону першого я приступила
Закон педагогічної взаємодії, мов приворожила.
Адже, щоб ми не створили – все на нас впливає
Дійсність, й нашу особистість завжди розвиває
Ну а те, що роблять діти, не мені казати
Зможе надзвичайну творчість й креативність мати.
Щоб творити продуктивно треба нам створити
Ті умови, в яких муза залишиться жити.
Розташується зручненько на м'якім дивані
Й врешті решт про всі проблеми думать перестане.
Ці умови для всіх різні, що вже говорити,
Хтось лише під грім й грозу здатен творчо жити,
Хтось малює «в сонечко» чудові пейзажі,
Ну а хтось вам в завірюху новий шарфик зв'яже.
Так ми плавно переходим до третього закону
Перші два минули легко попри перепони.
Розглядаючи його нам автори говорять,
що впливає на життя людей все, що ті не створять.
Й дійсно всі сьогодні одну річ зрозуміють,
Що в процесі творчості все, що вони вміють
змінлося, покращилось, розвинулось

*нареши́ті стало нам як педагогам трішки-трішки легше.
 Але це все не надовго, спішу вас «зрадіти»,
 Нам ще в атмосфері творчості дуже довго жити,
 Адже в нашому житті вона неперервна
 Ї не закінчиться ніколи, кажу вам напевно.
 Бо повинні креативність в собі ми розвивати,
 творчість, гарну поведінку учням подавати,
 як найкращий приклад й стимул до дії,
 Щоб змогли вони довести, що насправді вміють.
 Щоб згадали через роки, як в першому класі
 За допомогою голосних - малювали качку,
 А в четвертому, коли, вже були дорослі,
 й з повітряними кульками проводили дослід.
 И наостанок головну пораду наслідуюсь я дати –
 головним у нашій професії усе ж є кохати:
 педагогіку, дітей, творчість, виховання
 і роботу до ночі й від самого рання.*

Презентація законів творчості у малюнках:

Рис. 1. Закон фасилітаційного режиму педагогічного вплив

Рис. 2. Закон неперервної творчої реалізації та самореалізації особистості

Рис. 3. Закон педагогічної розвиваючої взаємодії

Рис 4. Закон взаємозумовленості розвитку суб'єктів педагогічного процесу

– визначають особистісний ранг мотивів і, як свідчить практика, творчі мотиви не знаходяться на першому місці.

– характеризують, за критеріями творчої педагогічної діяльності, діяльність вчителя, за класом якого були закріплені під час виробничої практики у школі, та власні здібності.

– створюють креативну презентацію, яка б розкривала структуру творчих здібностей відомої творчої особистості у будь-якій сфері діяльності відповідно до критеріїв (за В. Ф. Моргуном) тощо.

Разом з тим, на забезпечення реалізації цілісного педагогічного процесу та розуміння студентами методичних систем навчання учнів початкової школи з різних освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, розробляють конспекти уроків із завданнями творчого характеру для учнів початкової школи та моделюють їх у обладнаній за сучасними вимогами творчій лабораторії кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін і методик їх викладання. Наприклад, завдання творчого характеру, які були використані під час моделювання уроку читання (2 клас), тема: «Літературні казки. І. Я. Франка. «Лисичка і Журавель»»:

1. Інтерактивна вправа «Асоціативне гроно».

– Які поняття та асоціації виникають у вас зі словом казка? Чому? (Бабуся, мама, герої, диво, добро, зло, фантастика, зло).

2. Інтерактивна вправа «Сенкан».

– Діти, давайте спробуємо згадати все, що ми знаємо про казку і скласти сенкан. А щоб згадати, що таке сенкан, дістаньте свої телефони та відскануйте QR код, що лежить перед вами.

3. Навчально-творче завдання на прогнозування.

– Спробуйте помирити Лисичку і Журавля. Придумайте продовження казки.

4. Інтерактивна вправа «Задай питання герою» (Діти беруть інтерв'ю в героїв).

Отже, підготовка сучасного вчителя початкової ланки освіти до реалізації завдань концепції Нової української школи є актуальною та важливою у професійній діяльності педагога в умовах зміни вектору освіти в цілому та початкової школи зокрема.

Література:

1. Богута В. М. Використання навчально-творчих задач у процесі формування творчих здібностей учнів початкових класів / В. М. Богута / Педагогіка та психологія: зб. наук. праць. – Харків, 2017. – Вип. 57. – С. 12–19.

2. Богута В. М. Педагогічна творчість : робоча програма навчальної дисципліни підготовки здобувачів освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю «013 Початкова освіта». – 12 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. M. Bibik. – Kyiv : Litera LTD, 2018. – 160 s.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Державну національну програму «Освіта (Україна XXI століття)» від 3 листопада 1993 року № 896 (Із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 576 (576-96-п від 29.05.96) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>
5. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник / С. О. Сисоєва. – К. : Міленіум, 2006. – 346 с.